

فصلنامه بین المللی قانون یار

License Number: 78864 Article Cod: 2021S4D16SH5M585 ISSN-P: 2538-3701

سازوکارهای پلیسی در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۹/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۱/۱۸)

علی صمدی اندزقی

چکیده

واژه قاچاق و در کنار آن مواد مخدر از جمله آشناترین واژه هایی است که در سالهای اخیر در کانون توجه محققین و سیاستگذاران کشوری قرار گرفته است. تحقیقات و همچنین سیاستگذاری‌های مختلف در این خصوص منجر به تجربه های مختلفی شده است. آنچه که امروزه در جامعه ایران مشاهده می گردد حاکی از آن است که علیرغم مبارزه شدید با این پدیده و صرف هزینه های مالی و انسانی بسیار زیاد هنوز این پدیده شوم در جامعه خودنمایی می کند که نیازمند مطالعه و اخذ راهکارهای نوین می باشد. در همین راستا این پژوهش با هدف بررسی سازوکارهای پلیسی در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر شکل گرفته است. واژه پلیس در قوانین و مقررات و نیز در افکار عمومی به طور کلی با مفهوم سرکوبی جرم و مجازات همراه بوده است، اما از آغاز سال های دهه هفتاد میلادی، با پذیرش نهاد پیشگیری به عنوان قلمرو جدید سیاست کیفری در کنار قلمرو سنتی آن یعنی سرکوبی، بینش نوینی از مأموریت پلیس در جامعه مطرح شد. بر همین اساس بند ۸ ماده ۴ قانون نیروی انتظامی مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷ پیشگیری از وقوع جرم را از جمله وظایف نیروی انتظامی دانسته که به عنوان ضابط قوه قضاییه عهده دار انجام آن می باشد. به این شکل سازوکارهای متنوعی برای پلیس به منظور پیشگیری از وقوع جرم و جلوگیری از وقوع وضعیتهای خطرناک و جرم زا به

۷۹۵

وجود آمده است. نتایج به دست آمده از پژوهش نشان داده که پلیس در حال حاضر دارای سازوکارهای متنوعی در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر می باشد که بکارگیری این سازوکارهای در برخی موانع با مشکلات اجرایی و حقوقی مواجه می باشد و در این راستا پیشنهاد می گردد که نظام قانونی حمایتی از سازوکارهای پلیس بازنگری شده و موانع پیش روی این سازوکارهای برطرف گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

مقدمه

صرفنظر از اینکه اعتیاد جرم است یا بیماری و در پی آن معتاد مجرم است یا بیمار، در حال حاضر با ظرافت تقنینی خاصی در آخرین اصلاحات قانونی در سال ۱۳۸۹ معتاد در صورتی که اقدام به ترک مصرف مواد نکند مجرم محسوب می شود و در نتیجه اعتیاد به عنوان بزه شناخته می شود. اعتیاد یک واقعیت تلخ و انکارناپذیر است و هیچ فرد یا گروه یا خانواده ای نمی تواند اطمینان داشته باشد که از آسیب های احتمالی مواد مخدر و تبعات آن خواه مستقیم خواه غیر مستقیم مصون است. از این رو پیشگیری از وقوع آن رسالتی است که از طرف اجتماع، قانون و نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی شده است. بدیهی است آثار نامطلوب ناشی از اعتیاد در حوزه امنیت، سیاست، اقتصاد و همچنین وقوع جرایم و آسیب های اجتماعی همچون طلاق، بیماری، سرقت و ضرب و جرح نیازمند مدیریت پیشگیرانه جامع در سطح کشور بوده تا با همیاری و مشارکت نهادها و مراجع دولتی و غیر دولتی کاهش سوء مصرف مواد مخدر و روانگردان در جامعه حاصل گردد. با تصویب لایحه قانونی ادغام سه نیروی سابق تحت عنوان نیروی انتظامی جمهوری اسلامی در سال ۱۳۶۹ توسط مجلس شورای اسلامی و انجام برنامه عملی ادغام نیروهای سه گانه انتظامی (کمیته انقلاب اسلامی، ژاندارمری، شهربانی) از تاریخ ۱۲ فروردین سال ۱۳۷۰ یکی از وظایف مهم نیروهای انتظامی مبارزه با قاچاق به صورت اعم (مواد مخدر، کالا و ارز) در سراسر کشور تعیین گردید (خزایی، ۱۳۷۳: ۷۹). نیروی پلیس در بین نهادهای متولی امر پیشگیری بیشترین سهم مشارکت آموزشی را در مقایسه با نهادهای مرتبط داراست چرا که وظایف حرفه ای پلیس و ارتباط بیشتر آن با معتادین و مجرمین مرتبط با مواد مخدر موجب گردیده به لحاظ علمی و عملی نیروی انتظامی سهم بیشتری در آموزش همه جانبه پیشگیری از وقوع جرم (اعتیاد) را در بین نهادهای متولی امر داشته باشد. از این رو شناخت برخی از مراحل پیشگیری و روشهای مختلف آن و نقش پلیس در آموزش جامع پیشگیری از اعتیاد مفید و موثر ارزیابی می شود (پارسا و کریمی، ۱۳۹۰: ۱). امروزه مشخص شده که راه جلوگیری از پیدایش جرم تنها استفاده از مجازات نیست. اقدامات انفرادی و اجتماعی دیگری نیز وجود دارد که بیش از برقراری مجازات مؤثر است و به همین

علت است که دولت‌ها درصدد استفاده از اقدامات پیشگیرانه برآمده است (جدی فرد پيله رود، ۱۳۹۰: ۹۳). برنامه‌های پیشگیری از جرم مجموعه وسیعی از برنامه‌ها و فعالیت‌ها را در بخش‌های مختلف جامعه در بر می‌گیرد و هیچ نهاد خاصی نمی‌تواند متولی آن در همه ابعاد باشد و بر این اساس نوعی هارمونی و هماهنگی بین نهادهای رسمی جامعه از یک سو و مشارکت نهادهای مردمی از سوی دیگر ضروری به نظر می‌رسد. در برنامه‌های اجتماعی پیشگیری از جرم نقش پلیس و نیروی انتظامی در ارتباط با سایر نهادها اعم از دولتی و غیر دولتی معنا پیدا می‌کند و پلیس بدون هماهنگی با سایر نهادها قادر به تأمین نظم و امنیت اجتماعی که هدف کلی پیشگیری از جرم است نمی‌باشد (معظمی، ۱۳۸۶: ۹۳). اما علیرغم اینکه بنظر می‌رسد هماهنگی بین پلیس با سایر نهادهای رسمی کشور برپا نمی‌باشد ملاحظه می‌شود که در مقام وظایف، پلیس اقدامات زیر را انجام می‌دهد که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در پیشگیری از جرایم مؤثر است. حمایت از بزه‌دیدگان بالقوه جرایم، ایجاد احساس امنیت عمومی از طریق حضور در سطح شهر و اماکنی که احتمال وقوع جرم در آن وجود دارد، دریافت گزارشهایی راجع به ارتکاب یا احتمال ارتکاب جرایم، حضور در صحنه‌های جرم یا محتمل به بزهکاری، ارائه خدمات مشاوره و راهنمایی به شهروندان در زمینه‌های امنیتی و پیشگیری از جرایم، ارائه برنامه‌ها و طرح‌های امن‌سازی محله‌ها و محیط‌های خاص شهری در مقابل مجرمان حرفه‌ای، ارائه پیشنهادات علمی و سازنده برای اصلاح ساختارهای جرم‌خیز و تصویب قوانین متناسب به مقامات ذیصلاح، تهیه آمار جرایم اعم از شروع به جرم، جرایم تام، عقیم و محال به تفکیک جرایم علیه اشخاص اموال و امنیت (اسداللهی، ۱۳۹۳: ۳۱).

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق

① شناسایی سازوکارهای پلیسی در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر

اهداف جزئی

؟ شناسایی سازوکارهای کیفی و غیرکیفی پلیس در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر.

؟ بررسی میزان تاثیرگذاری سازوکارهای مختلف در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر و عدم اثربخشی برخی سازوکارها

؟ معرفی موانع موفقیت سازوکارهای پیشگیری جدید در خصوص مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر.

؟ معرفی محاسن و معایب سازوکارهای مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر

بخش اول: ادبیات نظری

سازوکار: سازوکار، مکانیسم یا مکانیزم در فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی، روالی است که برای انجام هدفی بر پا می‌گردد. این روال با پاره‌های تشکیل‌دهنده‌اش را معمولاً به گونه‌ای جای‌گذاری می‌کنند که مجموعه پدید آمده، کمابیش خودبخود و تکراری کار مورد نظر را انجام دهد (حیبی، ۱۳۸۵: ۱۳۱).

پلیس: در لغت نامه دهخدا، پلیس به معنی پاسبان اداره شهربانی (نظمیه) و گاه به معنی آن اداره شهربانی استعمال می‌شد. (دهخدا، ۱۳۷۶، ج ۱: ۸۹۶). پلیس در فرهنگ نامه معین، به مجموعه نیروهای انتظامی یک کشور، شهر یا جامعه، پاسبان و آژان گفته می‌شود. (معین، ۱۳۶۴، ج ۱: ۹۴۱).

پیشگیری: واژه پیشگیری از نظر لغوی جلوگیری کردن، مانع شدن، دفع، صیانت، جلو بستن، جلو وقوع چیزی را گرفتن و نیز اقدامات احتیاطی برای جلوگیری از رخدادهای بد و ناخواسته معنا کرده اند (معین، ۱۳۶۴، ج ۱: ۱۰۰۱). در لغت نامه دهخدا پیشگیری کردن به معنای دفع و جلوگیری کردن، مانع گشتن، منع کردن، به نگهداری برخاستن، از پیش مانع آن شدن چنانکه سرایت مرضی را، جلو بستن و پیش بندی کردن آمده است (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱: ۱۰۲۶). واژه پیشگیری که در زبان عربی «منع» می‌باشد، در لسان العرب به معنای «حائل ایجاد کردن میان شخص و میان آن چیز است که او آن را اراده کرده است» (ابن منظور، ۱۴۰۷، ج ۳: ۲۱۵۶).

مبارزه: برز در لغت به معنی ظاهر شدن پس از کتمان، برتری در فضیلت، و شجاعت در جنگ تن به تن آمده است (بندر ریگی، ۱۳۸۷، ج ۱: ۵۰۱). در لغت نامه دهخدا واژه مبارزه به معنای از میان صف بیرون آمدن برای حرب، کارزار کردن، جنگیدن آمده است (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۳: ۱۱۲۶).

قاچاق: در لغت نامه دهخدا قاچاق به معنای برده، ربوده و به آنچه ورود آن به کشور و یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است معنی شده است (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۳: ۱۱۵۳). فرهنگ معین قاچاق را کاری برخلاف قانون که پنهانی انجام شود و متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع است معنی شده است (معین، ۱۳۷۵، ج ۳: ۲۶۰۷).

مواد مخدر: واژه مخدر در فرهنگ لغات مختصر المعانی به معنای بیهوشانه، داروی بی هوشی، بی هوش کننده، کم کننده حس به کار رفته است (فیومی، ۱۴۱۴: ۴۵۱). در لغت نامه دهخدا مواد مخدر به موادی اطلاق می شود که سبب سستی اندام گردد (دهخدا، ۱۳۵۶، ج ۱: ۲۱۱۴).

بخش دوم: تقسیمات عام پلیس

الف) پلیس اداری یا ستادی

پلیس اداری در دو مفهوم به کار برده می شود. یک مفهوم آن که کلی تر است، به معنی هر نوع نظارت و مداخله ای است که دولت از طریق وضع آیین نامه ها و مقررات برای حفظ نظم عمومی و فعالیت افراد در جامعه به عمل می آورد. مفهوم جزئی تر پلیس اداری به معنی بخشی از سازمان پلیس هر کشور است که انجام وظایف مربوط به برقراری و حفظ نظم و جلوگیری از وقوع جرم و بی نظمی در جامعه را بر عهده دارد از پلیس اداری به عنوان پلیس انتظامی یا پلیس پیشگیری یا پلیس احتیاطی هم نام برده شده است. تمام مساعی پلیس اداری صرف پیشگیری از وقوع جرم می شود و در واقع با شروع جرم، وظایف پلیس اداری خاتمه یافته تلقی شده و پلیس قضایی وارد صحنه می شود (کلی وند توپسرکانی، ۱۳۸۵: ۳۵).

ب) پلیس قضایی

پلیس قضایی به معنی سازمانی است که وظایف مربوط به کشف جرم و جمع آوری دلایل و دستگیری مجرمین را بر عهده دارد. در واقع وظایف پلیس قضایی پس از وقوع جرم شروع می شود. گاهی عملیات پلیس قضایی و پلیس اداری با یکدیگر مرز مشترکی دارند. به عنوان مثال مامور پلیسی که عهده دار گشت پیشگیرانه در سطح شهر است چنانچه با ارتکاب جرمی مواجه شود، بلافاصله به عنوان پلیس قضایی وارد عمل شده و وظایف مربوط به حفظ صحنه جرم و دستگیری مرتکبین را بر عهده می گیرد. این دوگانگی وظایف از خصوصیات مهم کار پلیس محسوب می شود (بابایی، ۱۳۸۷: ۱۳).

بخش سوم: وظایف پلیس در ایران

۱- وظایف انتظامی: به کلیه اقداماتی که توسط نیروی انتظامی برای ایجاد نظم و امنیت جامعه، مانع از وقوع و ارتکاب جرم توسط اشخاص و یا تعقیب مجرمان انجام می شود را وظایف انتظامی می گویند.

۲- وظایف اطلاعاتی: به کلیه اقداماتی که به امور وظایف امنیتی، جمع آوری اخبار در زمینه های مختلف به منظور ایجاد تسهیلات در امور انتظامی، پرورش اخبار و توزیع سریع اطلاعات به قسمت های مختلف، تجزیه و تحلیل اخبار وقایع و تنظیم گزارش تحلیلی، انجام اقدامات عملیاتی از قبیل شناسایی، تعقیب و مراقبت، استفاده از وسایل فنی اولیه، دستگیری و تحقیق، تنظیم گزارش نهایی و ارسال پرونده به مراجع قضایی در چهارچوب قانون و خط مشی های تعیین شده می پردازد وظایف اطلاعاتی می گویند که این وظایف با تفکیک پلیس به یگان های تخصصی (پلیس آگاهی، پلیس اطلاعات و امنیت عمومی، پلیس فتا، پلیس پیشگیری، پلیس مبارزه با مواد مخدر) به تناسب نوع ماموریت و جرایم مرتبط انجام وظیفه می نمایند.

۳- وظایف خدمات انتظامی: به کلیه اقدامات اداری که به شهروندان متقاضی ارائه می گردد، خدمات انتظامی گویند (رجبی پور، ۱۳۸۸: ۵۰).

بخش چهارم: هدف از آموزش اصول و قواعد حقوقی به پلیس

هر جامعه ای برای اجرای عدالت، ایجاد نظم و امنیت اجتماعی، مقابله با جرایم و مجازات مجرمان، پیشگیری از جرم و یا اصلاح مجرمان و رعایت حقوق شهروندان نیازمند به قوانین حقوقی و همچنین به نهادهای مجری عدالت از جمله قوه قضاییه و پلیس می باشد. بدیهی است انجام هر یک از موارد فوق الذکر نیز در مرحله نخست نیازمند به قوانین کیفری و مدنی و در مرحله بعد نیازمند به مجریان آگاه، توانمند و با مهارت می باشد (آهنگر، ۱۳۷۹: ۵۳). پلیس در اکثر کشورها به عنوان ضابط عام قضایی یک عامل مهم برای دستگاه قضایی و برای اجرای عدالت به شمار می آید و دستگاه قضایی در انجام رسالت و وظایف محوله موفق نخواهد شد مگر اینکه از ضابطان مجرب و مأموران کار آزموده که به وظایف و جایگاه قانونی شان آگاهی و اشراف کامل داشته باشند بهره گردد. به هر ترتیب برقراری نظم و امنیت اجتماعی، اجرای عدالت، حفظ کرامت و ارزش والای انسانی، احترام به آزادی های مشروع و حقوق شهروندی و رعایت اصول و ارزش های اسلامی در گرو اقدامات صحیح و عادلانه عوامل قوه قضاییه از جمله ضابطان دادگستری است. زیرا نه تنها محکومیت ها باید مطابق قانون و اصول و موازین قضایی باشد بلکه کشف و تعقیب جرایم و دستگیری مجرمان، تحقیق از آنان نیز باید مبتنی بر رعایت قوانین و با حکم و دستور قضایی مشخص و شفاف صورت گیرد و از اعمال هرگونه سلیقه شخصی و سوء استفاده از قدرت و یا اعمال هرگونه خشونت غیرقانونی و یا بازداشت های اضافی و بدون ضرورت باید اجتناب شود (مهدی پور، ۱۳۸۶: ۱۳). با توجه به موارد یاد شده، آموزش برای پلیس به مثابه یک اصل حیاتی تلقی می شود و پلیس باید مهارت ها و در بسیاری از موارد توانایی هایی را بیاموزد. یادگیری از طریق آموزش و تمرین میسر شده و از طریق یادآوری ضمن خدمت، کاستی ها و هنجارهای سازمانی اصلاح و روشن می گردد. آموزش ابزار ضروری برای تعلیم است که به افسران پلیس می آموزد چگونه بایستی حقوق در اختیار را کنار هم قرار داد تا بتوانند بهترین تصمیم ممکن را تحت آن شرایط اتخاذ نمایند (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۱۱). آگاهی کارکنان سازمان پلیس از مسائل حقوقی ضمن آنکه نقش به

سزایی در حیات، رشد و بالندگی آن دارد، موجب قانونمند شدن پلیس، افزایش اعتماد شهروندان به پلیس و اجرای بیشتر و بهتر عدالت در جامعه می گردد (رجبی پور، ۱۳۸۸: ۴۷).

بخش پنجم: انواع پیشگیری

الف) پیشگیری ابتدایی

پیشگیری ابتدایی راهکارهایی است که از طریق زمینه های اجتماعی و اقتصادی و دیگر زمینه های سیاست عمومی تلاش می کند. این حالت، به ویژه بر موقعیت جرم-زا و علل ریشه ای ارتکاب جرم تأثیر می گذارد. هدف اصلی، ایجاد امیدوارکننده ترین شرایط برای زندگی است که شامل آموزش خانواده، ایجاد مسکن، استقلال و سرگرمی می باشد (کاوه، ۱۳۵۳: ۲۱۵).

ب) پیشگیری ثانویه

معطوف به مداخله برای پیشگیری از لحاظ گروه ها یا جمعیت های در معرض خطر جرم است. این امر شامل شناخت زود هنگام شرایط جرم زا و نفوذهایی است که بر این شرایط اعمال می شود. برای این گروه ها می توان تدابیری خاص اندیشید، همانند تدابیر حمایتی در خصوص کودکان خیابانی، کودکان متعلق به خانواده های معتاد و بی سرپرست یا بدسرپرست (همان).

ج) پیشگیری ثالث

معطوف به پیشگیری از تکرار جرم در خلال اقدامات فردی برای سازگاری مجدد اجتماعی یا خنثی نمودن بزهکاران پیشین است. پیشگیری از تکرار جرم توسط پلیس و دیگر عوامل نظام عدالت کیفری صورت می گیرد از جمله تدابیر مربوط از ضمانت اجراهای قضایی رسمی تا بازپروری مجرم و زندانی کردن. در بسیاری از اوقات به دلیل محدودیت ضمانت اجراهای مبتنی بر اصلاح و درمان، این نوع پیشگیری به تدابیر سرکوبگرانه تنزل پیدا می کند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۶: ۳۷۷).

بخش ششم: نقش پلیس در پیشگیری از قاچاق مواد مخدر

پلیس به حکم وظیفه خود امر جلوگیری از ارتکاب جرایم، دستگیری مجرمان جلوگیری از امحای آثار جرم و حمایت‌های مقدماتی از بزه دیدگان را بر عهده دارد. اقدامات این ارگان بیشتر جنبه فیزیکی و محسوس دارد و سالهاست که مردم با وظایف و نحوه فعالیت آن خو گرفته اند. پلیس باید به جای کارهای جزئی به اقدام‌های پیشگیرانه زیربنایی توجه بیشتری داشته باشد، اگرچه نتایج پیشگیری در طول زمان مشخص می‌شود. بنابراین پلیس باید با برنامه ریزی بلندمدت آموزش را ملاک عمل خود بداند و طی برنامه ریزی کوتاه مدت اگر اقدام‌های پلیس توأم با حفظ حریم خصوصی و کرامت انسانی باشد در این صورت اعتماد مردم به پلیس زحمتکش بیشتر جلب خواهد شد که این روند می‌تواند جرائم و انحرافات را تا حد صفر برساند (شاکری، ۱۳۸۲: ۶۱). پلیس در امر پیشگیری از قاچاق مواد مخدر، از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون، تلاش‌های بسیاری جهت جلوگیری از شیوع اعتیاد در جامعه، به‌ویژه در میان جوانان انجام گرفته و این امر سرمایه‌های مادی و معنوی فراوانی را معطوف به خود نموده است؛ اما رشد فزاینده جمعیت کیفری زندان‌ها، به‌خصوص محکومانی که به علت خرید، حمل، فروش، توزیع و مصرف مواد مخدر در زندان‌ها به سر می‌برند، افزایش دعاوی خانوادگی نظیر ترک انفاق، استرداد جهیزیه، مطالبه مهریه، طلاق و حضانت اطفال که منشأ طرح بسیاری از آنها اعتیاد زوج به مواد مخدر است، وقوع سرقت‌های تعزیری از سوی معتادانی که برای تأمین مواد مخدر مصرفی خود اقدام به ارتکاب این بزه می‌کنند، افزایش آدم‌ریایی‌های مسلحانه در شرق کشور که معمولاً به وصول مطالبات نامشروع ناشی از معاملات مواد مخدر ارتباط پیدا می‌کند، روند رو به رشد تعداد معتادان و گرایش بسیاری از دانش‌آموزان و دانشجویان به مصرف مواد مخدر و قرص‌های روان‌گردان، تکرار جرم از ناحیه مجرمان اتفاقی مواد مخدر و ده‌ها موضوع دیگر، نشان از عدم توفیق و ناکارآمدی تدابیر فعلی برای پیشگیری از قاچاق مواد مخدر به مفهوم خاص و عام آن در ایران دارد (علیوردی نیا و میرمحمدتبار دیوکلاسی، ۲۰۰۸: ۱۵). در خصوص نقش پلیس در پیشگیری از قاچاق مواد مخدر، باید به بند (۸) ماده (۴) قانون نیروی انتظامی اشاره نمود که به عنوان ضابطه قوه قضائیه

موظف به پیشگیری از وقوع جرم، مبارزه با مواد مخدر، مبارزه با قاچاق و... شده است. لکن ایرادی که به این ماده وارد است آن است که نیروی انتظامی به موجب این قانون تحت عنوان ضابط قوه قضائیه وظیفه پیشگیری از بزهکاری و مبارزه با مواد مخدر را دارد و این امر نشانگر همان رویکرد واکنشی به پیشگیری از بزهکاری است و پیشگیری از بزهکاری در معنای خاص را در بر نمی گیرد. در حالی که نیروی انتظامی به عنوان یکی از ابزارهای پیشگیری غیر کیفری وضعی می تواند نقش موثری در امر پیشگیری کنشی از جرایم خصوصاً جرایم مواد مخدر و روان گردان داشته باشد. پلیس می تواند علاوه بر بهره مندی از امکانات و توانمندی های درون سازمانی، از ظرفیت ها و قابلیت های مردمی و مشارکت آنان در امر پیشگیری از جرایم به خصوص جرایم مواد مخدر و روان گردان کمال استفاده را ببرد. این نهاد، بر اساس یافته های جرم شناختی از یک سو به عنوان نهادی واکنشی در گستره نظام کیفری و از سوی دیگر به عنوان نهادی کنشی در گستره سیاست جنایی می تواند نقش به سزایی در زمینه کاهش میزان بزهکاری ایفا کند (نیازپور، ۱۳۸۳: ۷۳).

بخش هفتم: نقش پلیس در مبارزه با قاچاق مواد مخدر

امروزه، نقش منفی و مخرب استعمال مواد مخدر و روان گردان در جوامع بشری بر کسی پوشیده نیست، زیرا این پدیده شوم ضمن این که باعث می شود بخش مهمی از نیروی فعال و خلاق جامعه از ایفای نقش خود در جامعه باز ماند، زمینه ساز ارتکاب جرایم و معضلات دیگری نیز برای جامعه می شود. بنابراین، برخورد و مقابله با این معضل در سرلوحه وظایف دستگاه قضایی و پلیس در کشورهای مختلف قرار دارد. برای از بین بردن این معضل، ضمن شناسایی علل آن و برنامه ریزی برای از بین بردن علل مذکور، باید راهکارهای لازم جهت مقابله فوری با آن نیز مد نظر قرار گیرد. در این راستا پلیس تکالیف ویژه ای برعهده دارد. مسئولیت مبارزه با اخلال گران نظم و امنیت عمومی در همه جوامع بر عهده پلیس و نیروی انتظامی است و پلیس مظهر عدالت نمادین است. پلیس از منظر جامعه، سازمانی برای حراست و نگهداری از امنیت، برقراری نظم و دستگیری متخلفان است. از طرف دیگر سازمان پلیس

برای پاسخگویی و برخورداری از بیشترین کارایی نیازمند تحول و همراه شدن با تحولات و پیچیدگی های جامعه و اتخاذ برنامه ها و روشهای جدید و مطابق با تحولات علمی روز است. در حال حاضر نیروی انتظامی با درک شرایط و ویژگی های جامعه نوین، اتخاذ سیاستها، برنامه ها و شیوه های جدید تأمین و مراقبت از امنیت را در دستور کار خود قرار داده است که یکی از نمونه های آن مبارزه و برخورد قاطع با توزیع کنندگان، فروشندگان و مصرف کنندگان مواد مخدر است (ترابی و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۵).

بخش هشتم: انواع مواد مخدر (سنتی و صنعتی)

بند اول: انواع شایع مواد مخدر سنتی

تریاک (Opium) قدیمی ترین و مشهورترین ماده مخدر است که از گیاه خشخاش به دست می آید. این گیاه حدود ۲۵۰۰ سال قبل در منطقه مدیترانه کشت می شده است. سابقه این گیاه را تا ۵۰۰۰ سال قبل هم ذکر می کنند. تریاک شیره منعقد شده تخمدان کال بوته خشخاش است که از نظر علمی به پاپاور معروف است. تریاک آماده مصرف، ماده ای است خمیری به رنگ قهوه ای که بر حسب نوع و منطقه کشت خشخاش و آب و هوای منطقه پرورش از قهوه ای روشن تا تیره وجود دارد نامهای دیگر آن افیون، اپیوم و تریاق می باشد (<http://www.pezeshk.us>).

حشیش (hashish) ماده ای به رنگ سبز تیره و گاهی قهوه ای مایل به سبز شبیه حنا که از گل، برگ و ساقه گیاه شاهدانه مونث و از ترشحات چسبنده آنها به صورت صمغ به دست می آید. حشیش حاوی ماده ای شیمیایی به نام (T.H.C. تترا هیدرو کانا بینول) است که ماده موثر آن به شمار می رود. حشیش در طبقه بندی مواد مخدر، جزء مواد توهم زای طبیعی می باشد (<http://www.pezeshk.us>).

بند دوم: انواع شایع مواد مخدر صنعتی

مرفین (Morphine) از کلمه مورفئوس خدای رویایی یونان باستان مشتق شده است و یکی از اجزای اصلی و اساسی تریاک است که به طور متوسط از هر ۱۰ کیلوگرم

تریاک یک کیلوگرم مرفین تهیه می شود. رنگ آن به صورت کرم روشن و گاهی اوقات به رنگ آرد نخودچی و مزه آن تلخ است. ذرات آن در زیر ذره بین شبیه کریستال های سوزنی است. از نظر دارویی ضد درد بوده، با اثرات رخوت زایی که بر روی مغز دارد، باعث کنترل دردهای شدید می شود و به همین خاطر مصرف مجاز آن فقط در بیمارستانهاست (همان منبع: ۷).

کراک (Crack): مشتقی از کوکائین است که جنبه اعتیاد آوری آن بسیار زیاد و اثرات جانبی آن دهشتناک است. در واقع کراک، کوکائینی است که دستکاری شده و غالباً با پیپ های شیشه ای دود می شود. برای معتاد شدن به کراک فقط چند پیپ کراک کفایت می کند. هروئین (Heroin): هروئین یکی از ترکیبات مرفین می باشد که با عمل استیلایسیون بدست می آید. این ماده به رنگ سفید میل به کرم دارای طمعی تلخ و بی بو است که پس از مدتی نگهداری بوی ترشی و سرکه می دهد. هروئین قوی ترین و مخرب ترین ماده مخدر دنیا به شمار می آید که در سال ۱۸۷۴ توسط یک دانشمند انگلیسی ساخته شد و تحقیقات بیشتر را در این ماده دانشمند آلمانی در سال ۱۸۹۰ تکمیل نموده و آن را به عنوان دارو معرفی نمودند. در ایران اولین لابراتوار هروئین سازی در سال ۱۳۳۴ توسط فردی به نام دکتر مصطفوی ایجاد گردید. وی نحوه ساخت و استخراج هروئین از تریاک را به عده ای آموخت که باعث به وجود آمدن لابراتوارهای بیشتری در سطح کشور گردید.

کوکائین (Cocaine): کوکائین از نوع مواد محرک است. اسامی تجارتي آن شامل کوک ((Coke، دانه (flake، برف (Snow، و کراک (crack می باشد. در پزشکی به عنوان داروی بی حسی موضعی به کار می رود. احتمالاً مصرف آن با وابستگی جسمی همراه است. وابستگی روانی به آن بالاست، مصرف آن با ایجاد پدیده تحمل همراه است. مدت اثرش ۱-۲ ساعت است روش های مصرف کوکائین، به شیوه استنشاقی، تدخین و تزریق است. اثرات آن در بدن شامل افزایش سطح هوشیاری، تحریک، نشنگی، افزایش تعداد ضربان قلب، افزایش میزان فشار خون، بی خوابی و کاهش اشتها است. علائم مسمومیت آن شامل آشفته گی، افزایش

درجه حرارت بدن، توهّمات، تشنجات و احتمالاً مرگ است. علایم محرومیت شامل بی تفاوتی، افزایش دوره های خواب، تحریک پذیری، افسردگی و عدم آگاهی به مکان و زمان می باشد. شکل دارو به صورت پودر کریستال سفید رنگ است (<http://ebrat.ir>).

کدئین (Codein): کدئین به عنوان یک مخدر آگونیست اغلب به صورت کریستال های سفید رنگ مشاهده می شود و به عنوان یک آرام کننده و ضد درد جزو مواد نارکوتیک و از مشتقات تریاک به شمار می رود. و برای ساخت آن غلظت ۱ درصد تا ۲ درصد به کار می رود. اشکال مختلف کدئین در سراسر جهان موجود است. کدئین فسفات سفید رنگ است و به صورت کریستال های سوزنی شکل که همانند محلول معلق در آب و قابل حل در الکل دیده می شود.

متادون (Methadon): متادون متعلق به گروهی از مواد به نام شبه افیون هاست. شبه افیون ها ساختار شیمیایی و عملکردی شبیه به مورفین دارند (طبیعی و صناعی)، یکی از زیر گروه های شبه افیون ها، خانواده مواد افیونی است که به عنوان داروهای تسکین دهنده درد اعصاب مرکزی طبقه بندی می شوند و موجب کاهش فعالیت سیستم اعصاب مرکزی می شوند. الکل، کانابیس، بنزودیازپین ها (شامل دیازپام، لورازپام و...) موارد دیگری از داروهای تضعف هستند. متادون به صورت صناعی ساخته می شود و به عنوان جانشینی برای درمان افراد وابسته به هروئین و سایر شبه افیون ها به کار می رود. طول مدت اثر آن بسیار طولانی تر از هروئین است، به طوری که مدت اثر یک دوز واحد آن تقریباً ۲۴ ساعت است. در حالی که در مورد هروئین ممکن است فقط ۲ ساعت باشد (دفتر هماهنگی و نظارت بر امور درمان و بازتوانی، ۱۳۸۲: ۳۵).

مت آمفتامین (Methamphetamine): این دارو جزو طبقه داروهای محرک است نام های تجاری آن شامل ICE، obetrol، Dexedrine، esoxyn و Biphetamine است. در پزشکی این دارو در درمان اختلالات کمبود توجه (Attention deficit disorder) نارکولپسی و کنترل وزن به کار می رود. مصرف این دارو ممکن است باعث وابستگی جسمی

گردد ولی در حد بالایی باعث وابستگی روانی می گردد. مصرف این دارو با بروز پدیده تحمل همراه است. این ماده به شکل قرص، پودر و دانه های کریستالی وجود دارد. مدت اثر این دارو ۲-۴ ساعت است. طریقه مصرف این دارو خوراکی، تزریقی و تدخین است. اثرات احتمالی آن در بدن شامل افزایش سطح هوشیاری، تحریک پذیری، نشنگی، افزایش تعداد ضربان قلب و فشار خون، بی خوابی و کاهش اشتها است. علائم مصرف بیش از حد (مسمومیت) آن شامل آشفتگی، افزایش دمای بدن، توهمات، تشنجات و گاهی مرگ است. علائم ترک، شامل بی تفاوتی، افزایش دوره های خواب، تحریک پذیری، افسردگی و عدم آگاهی به زمان و مکان است (دفتر هماهنگی و نظارت بر امور درمان و بازتوانی، ۱۳۸۲: ۴۵).

ال. اس. دی: (Lysergic acid diethylamide) (L.S.D) مخفف «اسید لیزرژیک دی اتیل امید» ماده نیمه ترکیبی است که در لابراتوار به دست می آید. این ماده بصورت طبیعی در چاودار آفت زده وجود دارد. بر روی آن قارچی به رنگ مس نشو و نما می کند که آرگو نامیده می شود. این قارچ حاوی اسیدی به نام اسید لیزرژیک می باشد و مشتقات آن توهم زا می باشد. یکی از عوارض مصرف، تیره شدن مردمک چشم و ایجاد خطوط رنگین به هنگام بسته شدن چشم ها در منطقه بینایی است (سایت پزشکان بدون مرز؛

بخش نهم: سازوکارهای کیفری و غیر کیفری پلیس در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر

سیستم مبارزه با جرم و هم چنین جرم قاچاق مواد مخدر از دو بخش مبارزه کیفری و غیر کیفری تشکیل شده است. بخش مبارزه کیفری با جرم را می توان به دو دسته عام و خاص تقسیم نمود. در مبارزه کیفری عام جامعه سعی دارد با وضع قوانین کیفری و تهدید عامه مردم به مجازات، در صورت ارتکاب فعل یا ترک فعل مورد نظر؛ از وقوع جرم جلوگیری نماید. در واقع قانونگذار به وسیله تهدید به کیفر و ایجاد رعب و هراس در دل مجرمان، بالقوه آنان را از ارتکاب جرم منع می نماید. اما مشکل اینجاست که مجرمان علیرغم وجود این محدودیت ها و قوانین فاقد خویشتن داری هستند و تسلیم احساسات خود می شوند و قوانین را نقض می کنند.

در چنین شرایطی، شکل دیگری از مبارزه کیفری عام مطرح می‌شود که همان کشف جرم، شناسایی مرتکب و اعمال مجازات وعده داده شده بر اوست. به این ترتیب علاوه بر تنبیه مجرم، باز هم خصلت ارباب انگیزی اعمال مجازات، برای جلوگیری از وقوع جرم در جامعه از سوی مجرمان بالقوه، خود را آشکار می‌سازد. دست یابی به این هدف بدون وجود و حضور ضابطین قضایی مقدور نیست. فقط در صورت کشف جرم و شناسایی و دستگیری متهم و جمع آوری و تجزیه و تحلیل ادله جرم است که قاضی می‌تواند مجازات مناسب برای مجرم را تعیین و اعمال کند. بنابراین در بخش کشف جرایم پلیس، ابزار اصلی در مبارزه کیفری عام با جرم به شمار می‌رود. مبارزه کیفری خاص با جرم سعی دارد از طریق اصلاح و تربیت و تهذیب بزه‌کاران، آنان را از ارتکاب مجدد جرم باز دارد. مبارزه غیر کیفری با جرم را نیز می‌توان به دو دسته اجتماعی و وضعی تقسیم کرد. در مبارزه اجتماعی با جرم، جامعه سعی دارد با انجام اصلاحات عمومی و همه جانبه در زمینه خانه و خانواده و تربیت فرزندان و... بهداشت عمومی، و آموزش و پرورش و... به طور مستقیم و غیر مستقیم بر شخصیت آنان تاثیر بگذارد، تا آنان از سازمان دادن فعالیت های خود حول انگیزه های مجرمانه پرهیز کنند. نوع جدید مبارزه غیر کیفری با جرم را پیش گیری وضعی از جرم نام نهاده اند که عمدتاً عمل گرا و غیر نظری است. در این بخش می‌توان از طریق دشوار ساختن ارتکاب جرم، افزایش خطر دستگیری و کاهش جاذبه آماج های جرم از وقوع آن پیشگیری کرد (ترابی و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۵).

بخش دهم: سازوکار تحقیقاتی پلیس در خصوص عرضه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر

الف) بخش مقابله با عرضه

۱- بررسی عوامل گرایش به قاچاق مواد مخدر در نواحی مرزی استان های سیستان و بلوچستان، خراسان رضوی، خراسان جنوبی و ارایه راهکارهای مناسب جهت اصلاح وضعیت موجود.

- ۲- آسیب شناسی روشها، تدابیر و اقدامات عملیاتی و اطلاعاتی یگان های مقابله ای در ضربه زدن به باندهای قاچاق مواد مخدر طی سال های ۱۳۹۰-۱۳۸۶
- ۳- بررسی روند توزیع مواد مخدر و روانگردان در کشور.
- ۴- ارزیابی عملکرد سازمان های مقابله ای در برخورد با شبکه های فعال قاچاق، ترانزیت و توزیع مواد مخدر.
- ۵- تاثیر سیستم حمل و نقل جاده ای و ریلی بر قاچاق مواد مخدر به تفکیک در دو حوزه داخلی و ترانزیت.
- ۶- بررسی پولشویی متاثر از مواد مخدر در نظام اقتصادی کشور و راهکارهای مبارزه.
- ۷- بررسی و ارزیابی روند تولید مواد صنعتی و راهکارهای مقابله با تولید آنها.
- ۸- راهکارهای مؤثر در جلوگیری از گسترش کشت و تولید مواد مخدر و روانگردان در داخل کشور.
- ۹- بررسی عوامل گرایش به قاچاق مواد مخدر در جامعه شهری و شیوه های برخورد با آن.
- ۱۰- بررسی نقش اتباع بیگانه در قاچاق، ترانزیت و توزیع مواد مخدر از/ به/ در کشور.
- ۱۱- بررسی تأثیر اقدامات مرزی در جلوگیری از قاچاق مواد مخدر.
- ۱۲- بررسی تأثیر اجرای قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر در گسترش و کاهش مصرف مواد مخدر.
- ۱۳- بررسی راه های ورود مواد صنعتی و پیش سازها به کشور و شیوه های جلوگیری از دسترسی غیر مجاز به آنها.
- ۱۴- بررسی نقش فن آوری بر شناسایی شیوه های ورود مواد مخدر به زندان (اداره مطالعات و تحقیقات مرکز مبارزه با مواد مخدر ناجا: ۱۳۸۳: ۲۲).
- ب) اولویت های بخش پیشگیری
- ۱- بررسی میزان اثربخشی برنامه مدارس مروج سلامت در ۵ استان کشور در مقطع دبیرستان.

- ۲- بررسی میزان اثربخشی برنامه آموزش مهارت‌های زندگی در ۵ استان کشور در مقطع راهنمایی.
- ۳- بررسی میزان اثربخشی برنامه پیشگیری مدرسه محور از اعتیاد در ۵ استان کشور در مقطع ابتدایی.
- ۴- بررسی میزان دانش و نگرش دانش آموزان مقاطع سوم راهنمایی، دبیرستان و هنرستان در خصوص مواد مخدر و محرکها.
- ۵- ارزیابی طرح «مدرسه را به مکان سالم تری تبدیل کنیم».
- ۶- بررسی آگاهی و نگرش دانشجویان علوم دینی در مورد سوء مصرف مواد و عوارض مرتبط و طراحی برنامه مداخلاتی پیشگیرانه.
- ۷- پایش و ارزیابی برنامه‌های پیشگیری به صورت دوره‌ای.
- ۸- بررسی وضعیت سوء مصرف مواد و عوارض روانی اجتماعی در فرزندان دارای والدین معتاد.
- ۹- بررسی روش‌های پیشگیری از آسیب‌های روانی و اجتماعی و ارتقای بهداشت و سلامت روان در جامعه مددجویی.
- ۱۰- بررسی عوامل زمینه ساز گرایش به مواد مخدر و روانگردان و صنعتی در گروه‌های مختلف.
- ۱۱- بررسی علل گرایش زنان به مواد مخدر و روانگردان و روش‌های پیشگیری از اعتیاد آن‌ها.
- ۱۲- بررسی میزان تأثیرگذاری تکثیر و توزیع CD، پمفلت، کیف و تابلوهای آموزش پیشگیری از اعتیاد در جامعه هدف همزمان با اجرا و ۶ ماه پس از اجرای برنامه.
- ۱۳- بررسی میزان تأثیرگذاری کتاب، و کلاسهای آموزش پیشگیری از اعتیاد در جامعه هدف همزمان با اجرا و ۶ ماه پس از اجرای برنامه.

۱۴- بررسی میزان تأثیرگذاری همایش‌ها و نمایشگاه‌های آموزش پیشگیری از اعتیاد در محیط‌های چهارگانه (خانواده، مدارس، مراکز آموزشی و محله‌ها) همزمان با اجرا و ۶ ماه پس از اجرای برنامه.

۱۵- نیازسنجی آموزشی از مجرمین موادمخدر و خانواده‌های آنان در راستای پیشگیری در زندانها.

۱۶- بررسی وضعیت فرهنگی، اجتماعی و... زندگی خانواده‌های زندانیان موادمخدر.

۱۷- بررسی تأثیر خشونت‌های خانوادگی زندانیان در گرایش به اعتیاد نوجوانان و جوانان.

۱۸- بررسی اثربخشی برنامه‌های فرهنگی و تربیتی در پیشگیری از موادمخدر در زندان‌ها همزمان با اجرا و ۶ ماه پس از اجرای برنامه.

۱۹- بررسی نقش باورهای دینی قرآنی در پیشگیری از گرایش به موادمخدر در جمعیت‌های هدف.

۲۰- بررسی نقش نهادهای دینی - فرهنگی، روحانیون و مبلغان دینی در پیشگیری از گرایش نوجوانان و جوانان به موادمخدر در جمعیت‌های هدف و...

بخش یازدهم: عدم کارایی برخی از راهکارهای پیشگیری و مبارزه با قاچاق مواد مخدر و لزوم استفاده از امکانات و سازوکارهای نوین

بعضی از عوامل موثر بر عدم کارایی سازوکارهای پلیسی در مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر عبارتند از:

۱- تجدید نظر در قوانین موجود و اصلاح آن‌ها و برخورد‌های قاطع با قاچاقچیان؛ از عوامل موثر در کاهش قاچاق مواد مخدر ایجاد تناسب بین مجازات و جرم ارتكابی و برخورد جدی و قاطع با قاچاقچیان و اعمال قدرت قانونی صحیح در برابر آنان می‌باشد. به نظر می‌رسد که تجدید نظر و اصلاح قوانین موجود و متناسب ساختن آن‌ها با شرایط فعلی جامعه ضروری است.

- ۲- کمبود سگک های مواد یاب در استانها و عدم تخصیص آن به شهرستانها
- ۳- عدم آموزش مکفی پرسنل و بروزرسانی آن با توجه به پیچیدگی قاچاق مواد مخدر و عدم استفاده از روش های نوین در مبارزه با ترانزیت و قاچاق آن
- ۴- عدم آموزش کافی به منابع مخبرین و همچنین عدم تخصیص پادشاهی چشمگیر به آنها.
- ۵- عدم ایجاد انگیزه و تشویق شایسته کارکنان پلیس مبارزه با مواد مخدر.

با توجه به بهره گیری مافیای مواد مخدر از شیوه های نوین قاچاق و نیز تغییرات مداوم در روش های حمل، جاسازی، توزیع و خرید و فروش مواد مخدر، لزوم ارتقاء دانش مقابله با تهیه، توزیع، قاچاق و عرضه مواد مخدر به منظور افزایش اثربخشی مبارزه، از جمله ضرورت ها و اولویت های نیروهای انتظامی، اطلاعاتی، امنیتی و نظامی است. نظر به اینکه مواد مخدر از نوع گیاهی به سمت گیاهی شیمیایی و صنعتی پیش رفته است. شناسایی آن پیچیدگی های خاص خود را دارد، لذا نقش تجهیزات و امکانات و ابزارهای نوین برای شناسایی مهم است. از آنجا که شبکه های قاچاق برای نیل به مقصود خویش، روز به روز امکانات و تجهیزات پیچیده تری را به خدمت می گیرند، بنابراین ضروری است که نیروها و واحدهای مبارزه با قاچاق مواد مخدر نیز همواره تقویت و به امکانات بهتری تجهیز شوند تا بتوانند در مبارزه با قاچاقچیان بر آنان چیره شوند.

از جمله سازوکارهایی جدیدی که پلیس باید در امر مبارزه با قاچاق مواد مخدر به کار گیرد عبارتند از:

- ۱- به کارگیری نیروی انسانی متخصص که از توانمندی لازم برای توسعه فرهنگی و پیشگیری و مبارزه برخوردار باشد. اگرچه فعالیت هایی برای تربیت بیش از شش هزار نفر کادر متخصص در عرصه پیشگیری در سال ۱۳۸۹ از سوی اداره کل فرهنگی ستاد مبارزه با مواد مخدر به انجام رسیده است، لیکن باید اذعان نمود که نیازمند منابع انسانی بیشتری در این عرصه هستند.

۲- مدیریت فرهنگی: ضروری است ستاد مبارزه با مواد مخدر و دستگاه های فرهنگی و پیشگیری کشور، با روش های علمی در زمینه کاهش تقاضا فعالیت نمایند، به گونه ای که برنامه ها، مبتنی بر شواهد علمی تدوین شده و مورد اقدام قرار گیرند؛ ضمن آن که لازم است با استفاده از قدرت آینده نگری، آینده اعتیاد و اعتیاد آینده را در کشور رصد کنیم و بدون هرگونه انفعال، به استقبال پدیده های نوظهور برویم و بدین ترتیب برای مهار و کنترل آنها گام های اساسی برداریم.

۳- آموزش سکنه مناطق مرزی: سواد و آموزش های عمومی و فنی و حرفه ای و تخصصی در این مناطق از اولویت برخوردار است. با آموزش افراد و استفاده از جوانان مستعد این مناطق در سازمان دولتی، نیروهای انتظامی، سیستم اداری، اطلاعاتی و امنیتی منطقه زمینه بسیار موثری برای گسترش حاکمیت دولت در این مناطق فراهم می آید. همچنین با آموزش افراد در خصوص مسائل فرهنگی، اجتماعی و شناخت باورها و اعتقادات مناطق مرزی زمینه های پیوند این مناطق با فرهنگ ملی و ارتقاء سطح آگاهی های اجتماعی و فرهنگی ساکنان این مناطق فراهم می شود.

۴- ارتقای آموزش عمومی و تقویت سطح آگاهی شهروندان توسط ستاد مبارزه با مواد مخدر: در امر پیشگیری و مقابله با پدیده مجرمانه قاچاق به هیچ عنوان نمی توان نقش جامعه و شهروندان را نادید گرفت. قدر مسلم، هرگاه افراد جامعه نسبت به پدیده قاچاق و ویژگی های آن دارای آگاهی و شناخت کامل بوده و از آثار زیانبار تعاقبی آن مطلع باشند، بدون تردید در مقابله با آن می کوشند؛ به طوری که هم از انجام قاچاق خودداری می کنند و هم مانع ارتکاب آن توسط دیگران خواهند شد. به همین دلیل در موضوع پیشگیری از فساد اداری و گسترش قاچاق، بیشتر باید به رشد و آگاهی شهروندان از سلامت کسانی پرداخت که به ویژه در بخش های دولتی خدمات ارایه می دهند.

۵- ارتباط و تعامل مداوم و مستمر ستاد مبارزه با مواد مخدر با بنیاد علمی نخبگان و حمایت همه جانبه ستاد در راستای بهره وری از توان نخبگان و متخصصین حوزه های مرتبط با

پیشگیری از اعتیاد، نظیر جرم شناسی، جامعه شناسی، روان شناسی، طراحی و معماری محیطی و شهری و... از طریق برگزاری جلسات، همایش ها و استفاده از مقالات و پژوهش های انجام شده.

۶- بستر سازی لازم برای حضور بخش خصوصی در حوزه های مختلف پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روان گردان و جرایم حاصل از آن: امروزه بکارگیری بخش خصوصی در بسیاری از عرصه ها امری اجتناب ناپذیر است، از این رو می توان از قابلیت ها و ظرفیت های بخش خصوصی در زمینه پیشگیری از جرایم مواد مخدر و روان گردان استفاده نمود. نیروی انتظامی می تواند انجام بخشی از اقدامات وضعی پیشگیرنده در زمینه مواد مخدر و روان گردان را به بخش خصوصی محول کند. شهرداری ها نیز می توانند از شرکت های خصوصی فعال در زمینه ی طراحی و مهندسی محیط های شهری، در راستای اقدامات پیشگیرنده وضعی از جرایم مواد مخدر و روان گردان استفاده نمایند.

۷- یکی دیگر از سازو کارهای پلیسی جهت مبارزه با قاچاق مواد مخدر استفاده از سیستم PICS (سیستم ارتباطی رخ دادهای مرتبط با پیش سازها) می باشد که یک سیستم امن ارتباطی است. این سیستم از مارس ۲۰۱۲ راه اندازی شده است. از آن زمان تا کنون تعدادی از دولت ها برای استفاده از آن ثبت نام کرده اند و گزارش رخ دادها در این سیستم به سرعت در حال رشد است. برای استفاده از سیستم چند گانه PICS در جهت اجرای صحیح قانون، کنترل مواد مخدر و ارتباط با سازمان های تنظیم کننده، دولت ها باید ثبت نام نمایند تا در خصوص تغییرات سریع در قاچاق مواد شیمیایی و شیوه کار قاچاقچیان به آنها آگاهی داده شوند تا بتوانند بر اساس آن به تحقیق و ارتباط با کشورهای دیگر پردازند.

۸- استفاده از دیگر تجهیزات پیشرفته مثل دستگاههای Ray-X و دستگاه آشکارساز مواد مخدر.

۹- پلیس مبارزه با مواد مخدر می تواند برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر در مرزها سیستم جی آی اس راه اندازی کنند.

نتیجه گیری

مسئله مواد مخدر یکی از مسائل مهم و جدی در سطح خرد و کلان بوده که از جنبه های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فیزیولوژیک نگاه های مختلفی را به خود معطوف نموده است. بر اساس قانون و سیاست های کلی مبارزه با مواد مخدر نیروی انتظامی، پلیس مبارزه با مواد مخدر وظیفه دارد در قالب طرح های بلندمدت و با بهره گیری از تمامی قوا و امکانات موجود، البته با کمک دیگر سازمانها از جمله ارگانهای فرهنگی، قضایی و... ضمن شناسایی، تعقیب و انهدام شبکه ها و باندهای داخلی و بین المللی مرتبط، اقدام به برخورد و مبارزه قاطع، مستمر و فراگیر با این پدیده شوم بنماید. پلیس باید در جهت اجرای این وظیفه مهم خود با آشنایی از اختیار قانون و ضمن مطالعه شگردهای مجرمین در ابعاد مختلف از جمله حمل و نقل، دادو ستد و راهکارهای لازم را متناسب با شیوه و شگرد مربوطه در پیش گیرد. در صورتی که پلیس در این مورد برخوردی منفعلانه داشته باشد توفیقی در انجام وظیفه نخواهد داشت. اما آنچه که از آن بعنوان پیشگیری یاد می شود در حقیقت وظیفه قوه قضائیه می باشد که در بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی منعکس شده است. نتایج به دست آمده از این تحقیق حاکی از آن است که با توجه به اینکه مواد مخدر از نوع سنتی و گیاهی به سمت شیمیایی و صنعتی پیش رفته است، شناسایی آن پیچیدگی های خاص خود را دارد، لذا نقش تجهیزات و امکانات و ابزارهای نوین برای شناسایی مهم است. از آنجا که شبکه های قاچاق برای نیل به مقصود خویش، روز به روز امکانات و تجهیزات پیچیده تری را به خدمت می گیرند، بنابراین ضروری است که که نیروها و واحدهای مبارزه با قاچاق مواد مخدر نیز همواره تقویت و به امکانات بهتری تجهیز شوند تا بتوانند در مبارزه با قاچاقچیان بر آنان چیره شوند. لذا محدودیت در دسترسی به تجهیزات مدرن و نیروی انسانی متخصص در مناطق مختلف کشور؛ و عدم اجرای صحیح و دقیق قوانین مربوطه از موانع مبارزه و پیشگیری در زمینه قاچاق مواد مخدر می باشد. همچنین برخی از سازوکارهای مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر به دلایل ساختاری و اجرایی کارا نمی باشند و پلیس در امر مبارزه و پیشگیری از قاچاق مواد مخدر ناکام می ماند و متعاقباً سوء مصرف مواد مخدر افزایش می یابد. عامه مردم عملکرد پلیس را

علت وضع موجود معرفی می کنند اما کارشناسان و ماموران مبارزه با موادمخدر که مستقیماً درگیر ماجرا هستند عدم هماهنگی میان سازمان ها و نهادهای مسئول در مبارزه، مانند دستگاه های قضایی، آموزشی و فرهنگی و درمانی و امثال آن را علت ناکامی ها می دانند. اگر منصفانه به مقوله مبارزه با این پدیده شوم بنگریم باید بپذیریم که عملکرد پلیس به عنوان یکی از سازمان های درگیر با موادمخدر بسیار جدی تر از دستگاه های دیگر بوده هرچند که ایده آل هم نبوده است.

پیشنهادات

- ۱- افزایش تعامل بین دستگاههای قضایی و پلیس در چارچوب اهداف مشترک و برنامه ها و اقدامات مورد نیاز پلیس و افزایش میزان اختیارات پلیس در اجرایی کردن این اقدامات که در ذیل متن به آنها اشاره می گردد.
- ۲- تدوین قوانین بازدارنده و مناسب به منظور پیشگیری از قاچاق مواد مخدر و افزایش آگاهی مردم نسبت به این قوانین.
- ۳- اجرای طرح شبکه پوششی حمل و نقل کالا، به منظور شناسایی و نفوذ در باندهای حمل و نقل مواد مخدر در سطح کشور.
- ۴- تقویت سیستم اطلاعاتی و مکانیزاسیون آمار و اطلاعات مربوط به خودروها و افراد سابقه دار در محورهای مواصلاتی.
- ۵- کنترل شبکه حمل و نقل کالا و مسافر در راه آهن با استفاده از آمار، اطلاعات و تجهیزات لازم.

منابع و مآخذ

- آهنگر، علی. (۱۳۷۹). مطالعه تطبیقی مواد آموزش نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، آمریکا، اتریش و ایتالیا، تهران: پایان نامه کارشناسی ارشد دافوس آجا.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۰۷). لسان العرب، جلد سوم، چاپ سوم، بیروت: دارصادر.
- اداره مطالعات و تحقیقات مرکز مبارزه با مواد مخدر ناجا. (۱۳۸۳). نگاهی به وضعیت قاچاق مواد مخدر و مبارزه با آن، خبرنامه اطلاع رسانی شماره ۶.
- بابایی، محمد علی. علی، نجیبیان. (۱۳۸۷). تعامل پلیس با نهادهای جامعوی در پیشگیری از جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، نشر دفتر تحقیقات پلیس پیشگیری، شماره ۲۳.
- بندرریگی، محمد. (۱۳۸۷). المنجد، جلد اول، تهران: نشر اسلامی.
- پارسا، محمد، کریمی، محمد صالح، نقش آموزش پلیس در پیشگیری جامع از اعتیاد، دومین همایش نقش دانش و دانشگاهیان در پیشگیری از وقوع جرم و آسیب های اجتماعی، (۱۳۹۰).
- ترابی، یوسف. پاینده، علی و حاجی زاده، حسن. (۱۳۸۷). عملکرد پلیس در اجرای طرح ارتقای امنیت
- حبیبی، حسن. (۱۳۸۵). فرهنگستان زبان و ادب فارسی، شماره ۲۹.
- خزایی، علی. (۱۳۷۳). مبارزه با قاچاق کالای گمرکی و دخانی، انتشارات معاونت آموزش ناجا، شماره ثبت ۵۳.
- دفتر هماهنگی و نظارت بر امور درمان و بازتوانی. (۱۳۸۲). آشنایی با مواد صنعتی، تهران: انتشارات دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، چاپ اول.

- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۳). لغت نامه دهخدا، جلد سوم، تهران: موسسه انتشارات، چاپ دانشگاه تهران.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۵۶). لغت نامه دهخدا، جلد اول، تهران: نشر دانشگاه.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۶). لغت نامه دهخدا، جلد اول، تهران: نشر دانشگاه.
- کاوه، محمد. (۱۳۵۳). آسیب شناسی بیماری های اجتماعی، جلد اول، تهران: جامعه شناسان، چاپ اول.
- کلی وند تويسرکاني، ناصر. (۱۳۸۵). نقش پلیس قضایی در اجرای عدالت، نشر فکر سازان.
- محمدنسل، غلامرضا. (۱۳۸۷). پلیس و سیاست پیشگیری از جرم، تهران: دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.
- معظمی، شهلا، پیشگیری جرم شناختی، فصلنامه حقوقی مجد، (۱۳۸۶)، شماره ۱.
- معین، محمد. (۱۳۶۴). فرهنگ لغت معین، جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

